

Digitalt skapte privatarkiv – Hva mener LLP?

Arkivmeldingen fra 2013 fremste målsetting var å skape en samlet samfunnsdokumentasjon. En av de mest krevende utfordringene i dette arbeidet er knyttet til innsamling, bevaring og formidling av digitalt skapte privatarkiver. Risikoen for at digitalt skapt privatarkivmateriale forsvinner over tid er svært stor på grunn av lagringsmedienes flyktige og forgjengelige karakter. Mye av det digitalt skapte private arkivmateriale fra 1980- og 1990-årene er sannsynligvis tapt for bestandig, gitt den kontinuerlige utskiftingen av programvare og ulike typer lagringsmedier som har foregått fram til i dag.

Riksarkivet gjennomførte i 2005 prosjektet "Elektroniske privatarkiver". Hovedmålet for prosjektet var å legge til rette for bevaring av elektroniske arkiver i organisasjoner, bedrifter og personarkiver. Utfordringer knyttet til arkivdanning, bevaring, ordning og katalogisering ble utredet og samlet i prosjektrapporten "Elektroniske privatarkiver". I løpet av det tiåret som er gått etter at rapporten ble fullført har det skjedd lite. Arkivverkets utredning om privatarkivarbeidet "En helhetlig samfunnsdokumentasjon", som ble lagt fram i desember 2014, ga en statusbeskrivelse for digitale privatarkiv:

I dag er det svært få arkivinstitusjoner som tar imot digitalt skapte privatarkiv. Dette tross for at bedrifter, organisasjoner og personer allerede gjennom flere tiår i stor grad har sluttet å skape arkiv på papir. Vi risikerer store hull i vår kollektive hukommelse fordi arkiv som skapes i dag ikke blir ivaretatt.¹

Utredningen peker på nødvendigheten av at bevaringsinstitusjonene konsentrerer seg om denne typen materiale. Skal digitalt skapte privatarkiver bevares må materialet samles inn fra arkivskaperne:

Den mest kritiske faktor av alle, er å sikre at digitale arkiver fra private virksomheter faktisk blir bevart av arkivinstitusjoner. I dag skjer det ytterst sjelden. Da må vi senke terskelen for å gå i gang med slikt arbeid, samtidig som vi sikrer at bevaringsverdig informasjon blir bevart.²

Arkivverkets utredning skisserer en framgangsmåte for innsamling og bevaring av digitalt skapt materiale som prinsipielt sett ikke skiller mellom komplekse systemdata fra større virksomheter og enkle mappebaserte samlinger fra mindre organisasjoner eller privatpersoner. Materialet må trekkes ut fra sitt opprinnelige opphav i et håndterbart format, beskrives tilfredsstillende og sikres hos bevaringsinstitusjonen. Dette kan best gjøres ved hjelp av bestemte dataverktøy. I løpet av de siste 10 til 15 årene er det utviklet en rekke ulike typer dataverktøy som kan anvendes på digitalt skapt arkivmateriale.

Arkivverket fulgte i 2015 opp konklusjonene i utredningen innenfor SAMDOK-prosjektet. Delprosjektgruppe Privatarkiv opprettet to arbeidsgrupper som skulle arbeide med spørsmål knyttet til digitalt skapte privatarkiver: 1) Arkivdanning og langtidslagring, hvor målet var å utarbeide en veiledning for tilrettelegging for arkivdanning og langtidsbevaring som arkivskaperne kunne bruke, og 2) Høsting og langtidsbevaring, som skulle identifisere og utprøve metoder for høsting og langtidslagring av digitale privatarkiv. Det siste delprosjektet ønsket å undersøke: a) mottak av digitalt skapt materiale i depot; b) sikring av kvalitet og

¹ SAMDOK, Delprosjekt Privatarkiv, "En helhetlig samfunnsdokumentasjon", Utredning levert Riksarkivaren 31.12.2014: 66.

² Samme sted: 67.

autentisitet på mottatt materiale; c) testing av dataverktøy / programvare; d) uttrekk fra systemer.

Parallelt lyste Riksarkivaren våren 2015 ut søkbare midler til arkivutviklingsprosjekter. Kompetanseutvikling knyttet til sikring, forvaltning og tilgjengelighet til digitalt skapte arkiv var ett av de definerte innsatsområdene i forbindelse med utlysningen. To av prosjektene som fikk innvilget støtte handlet om digitale privatarkiv: 1) Metode for bevaring av digitalt skapt privatarkiv (Bergen Byarkiv); 2) Private elektroniske arkiver – utvikling – testing – sikring (Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek). Disse to eksemplene viser at det pågår et betydelig utviklingsarbeid utenfor Arkivverket når det gjelder digitalt skapte privatarkiver, noe som utløser et tilhørende behov for koordinering av innsatsen og formidling av de resultatene som oppnås. Arkivverkets rolle som koordineringsorgan, slik det for øvrig er uttrykt i arkivmeldingen, er dermed viktig i denne sammenhengen.

Videre la Riksarkivaren fram en ny strategi for privatarkivfeltet i Norge for perioden 2015 til 2020. Strategiens målsetting er å tilstrebe en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon, der arkivmateriale vurderes for bevaring ut fra samfunnsfunksjoner (som arkivmaterialet gjenspeiler og dokumenterer) og ikke etter forvaltningstilhørighet.

Strategien slår på nytt fast at arkivmateriale etter privat virksomhet er klart underrepresentert og at det må rettes mer innsats mot dette feltet. Strategien definerer to hovedgrep som må tas: 1) Tydelig arbeidsdeling i sektoren og mellom forvaltningsnivåene, bedre samordning og effektiv systematisering; 2) Tilførsel av flere ressurser til privatarkivfeltet samlet sett fra stat, fylker, kommuner og større innsats av midler fra privat næringsliv og organisasjoner.

Strategien omtaler digitalt skapte privatarkiver som et eget punkt (punkt 6), hvor SAMDOK-prosjektet får i oppgave å utvikle en mer detaljert strategi for bevaring og tilgjengeliggjøring av denne type materiale. Arbeidet fortsettes delt inn i tre ledd: a) videreføring av arbeidsgruppene ”Høsting og langtidslagring” og ”Tilrettelegging for bevaring og langtidslagring, inklusive veiledning til private arkivskapere” i 2016, og at Arkivverket utvikler en produksjonsløype for langtidbevaring av digitale privatarkiv og vurderer å lage en løsning der arkivskapere på eget initiativ kan laste opp eget arkivmateriale; b) etablering av en effektiv og hensiktsmessig organisering av digitalt sikringsmagasin for privatarkivsektoren (fellesmagasin); c) Riksarkivarens medvirking til at planer for digitalisering og digital tilgjengeliggjøring skal omfatte privatarkiv. Dette skal også i økt grad gjelde Arkivverkets eget arbeid med digitalisering.

Gjennom LLPs deltakelse i SAMDOK-prosjektet er det derfor mulighet for å påvirke utformingen av en mer detaljert strategi for arbeidet med digitalt skapte privatarkiv. Foruten å følge opp at en slik detaljert strategi virkelig blir utformet og at det arbeides videre med punktene a) til c), kan LLP samtidig få gjennomslag for sitt syn på arbeidet med digitalt skapte privatarkiver. LLP har derfor utformet en arkivpolitisk linje for dette saksfeltet.

1) Digitalt skapte privatarkiver er identifisert som den typen arkivmateriale det er vanskeligst å innhøste, langtidslagre og formidle. LLP forventer at Kulturdepartementet støtter utviklingen av tiltak som kan bidra til å øke andelen av bevarte digitalt skapte privatarkiver, både i og utenfor Arkivverket.

2) Det foregår mye viktig utviklingsarbeid også utenfor Arkivverket som tar sikte på å håndtere digitalt skapte privatarkiver. LLP arbeider for en økning i frie søkbare midler som kan bidra til å finansiere ytterligere utviklingsarbeid.

3) LLP arbeider for å koordinere utviklingsarbeidet i kommunal og privat sektor knyttet til digitalt skapte privatarkiver og Arkivverkets interne utviklingsarbeid. Det må i fellesskap utvikles hensiktsmessige løsninger som kan bidra til økt bevaring lokalt av digitale privatarkiver.

4) LLP ønsker høstings-, bevarings- og tilgjengeliggjøringsprogrammer med åpen kildekode slik at det er enklere å lage nødvendige tilpasninger. I tillegg bør programmene bygge på internasjonale standarder og ha en viss brukerbase slik at data kan sendes til tilgjengeliggjøringsløsninger på tvers av landegrenser (Europeana og lignende).

5) LLP mener at de fylkeskoordinerende institusjonenes metodiske grunnlag for identifisering av bevaringsverdige privatarkiv må videreutvikles. Arbeidet er allerede godt i gang gjennom utarbeidelsen av fylkesvise bevaringsplaner, men videre utvikling, spesielt når det gjelder digitale arkiv, må til. Aktører som i praksis skal velge ut bestemte digitalt skapte privatarkiv til bevaring må ha godt begrunnede valg å vise til overfor bevilgningsmyndigheter, brukere og samfunnet for øvrig.